
Parlament del director
Dr. Ramon Batlle i Tomàs

**La “caritat política” a l’encíclica
Fratelli Tutti del Papa Francesc**
Dr. Gaspar Mora

Annex: dades de l’Institut

Octubre 2021

Inauguració del curs acadèmic 2021-2022

també va oferir el III Espacio Verano Sur en col·laboració amb l'Institut. Aquest curs vinent reforçem la col·laboració amb 3 cursos en català i quatre més en castellà. D'altra banda, vàrem col·laborar amb la Fundació de l'Escola Cristiana i el SIERC per a l'organització de la Jornada AprenderEnsenyar. Formació per a mestres i professors de religió de Catalunya, que es va celebrar el segon semestre del curs passat en format virtual. Valorem molt positivament la possibilitat de treballar en xarxa per impulsar la formació del cos docent de religió.

També hem mantingut la col·laboració amb els Claretians de Centreamèrica en el curs de formació bíblica i l'organització de la setmana bíblica. Després de l'experiència reeixida del curs passat, la setmana del 18 al 22 d'octubre de 2021 celebrarem la II Setmana bíblica virtual amb el tema «La familia, fermento del Reino de Dios» amb la col·laboració de professors tant de l'Institut com de Centreamèrica.

En relació amb els estudis al Brasil, enguany oferirem el segon curs de formació bíblica amb la Universitat Pontifícia de Río de Janeiro per a laics i laiques. Cal valorar el coratge que estan tenint els organitzadors de Brasil tot i la situació tan complicada que la pandèmia està suposant en aquest país.

Estem treballant en alguns altres projectes, però que aquest nou curs encara no seran realitat, atès que la pandèmia ha alentit l'activitat. Esperem que l'any que ve, quan ens trobem per a la inauguració del curs 2022-23, us puguem donar informació més concreta.

Moltes gràcies per la vostra atenció.

La “caritat política” a l'encíclica *Fratelli Tutti* del Papa Francesc

Dr. Gaspar Mora

El 3 d'octubre del 2020, el Papa Francesc va publicar l'encíclica *Fratelli Tutti* per promoure la fraternitat universal de tots els homes i dones del món, “de qualsevol raça i llengua i poble i nació”, com diu l'Apocalipsi (Ap 5, 9; 7,9). L'encíclica és llarga. El Papa parla de diverses dimensions de la fraternitat humana, també de la dimensió política, afegint-se a la rica documentació de la Doctrina Social de l'Església. Parlant del tema polític utilitza alguna expressió sorprenent; parla de “Caritat social i política” (FT 176), d’“Amistat social” (FT 198), d’“Amor polític” (FT 180). Probablement es podria posar la mà al foc que l'expressió “caritat política” no apareix ni una vegada entre els que fan gestió política o els que fan teoria política, siguin de la tendència que siguin, fins i tot els d'inspiració cristiana. De fet, el llenguatge polític es mou en els termes dels drets humans, de la justícia, de les relacions internacionals, dels valors fonamentals o de la pau; no apareixen categories com l'amistat, la caritat o l'amor. En canvi, el Papa Francesc elabora el seu pensament amb detenció al voltant d'aquestes expressions. I té tot l'interès de dir que la seva aportació segueix la línia del Magisteri precedent de l'Església (FT 180 – 189). Un dels primers que en va parlar va ser Pius XI (“... és el camp de la més àmplia caritat, la caritat política” FT 180); també St. Pau VI (“la civilització de l'amor” FT 183), St. Joan Pau II (“l'amor social” FT 183) i especialment el Papa Benet XVI (“l'obertura a la veritat protegeix la caritat d'una falsa fe” FT 184 - 185). I apareix també en el *Compendi de la Doctrina Social de l'Església* (207).

El Papa Francesc no fa al·lusió a la sorpresa d'un llenguatge tan allunyat del discurs polític real. Creiem, però, que val la pena subratllar aquest accent i analitzar-lo perquè va al nucli del pensament cristià sobre el tema. Ho faré en tres punts.

I - SOBRE LA FONAMENTACIÓ DEL MISSATGE POLÍTI C CRISTIÀ

1.1 - El missatge salvífic cristià i la seva tensió

Comencem recordant els punts fonamentals del missatge cristià. La fe cristiana no és bàsicament una proposta política, ni una proposta ètica en general. És un missatge de salvació. El cristianisme és l'anunci de l'amor salvador de Déu que estima la humanitat i la crida a una comunió amb Ell en l'Esperit del Fill Jesucrist, mort i ressuscitat. Cada autor del Nou Testament formula aquest missatge segons les seves categories. Els Sinòptics ho fan al voltant de l'anunci del Regne de Déu i la crida a la conversió i a la fe. L'evangelista Joan parteix de l'anunci de l'amor de Déu als homes que envia el Fill Jesucrist per tal que la humanitat cregui i visqui. Pau es fonamenta en el misteri de la mort i la resurrecció de Jesucrist, del qual la humanitat està cridada a participar (Ro 6, 4-7). La carta als Hebreus proclama l'entrada de Jesucrist, el Fill, davant del Pare per la seva sang, i la nostra entrada amb Ell per la fe i l'amor (He 9, 11-14).

Hi ha una tensió viva entre les dues dimensions d'aquest misteri de la salvació. Per una banda, l'amor salvador de Déu en la Pasqua de Jesucrist abraça la humanitat sencera, cada persona, cada grup humà, estimats i cridats per Déu a la nova vida. I per l'altra banda, cada persona i cada grup humà responen a la crida a la vida, acollint o rebutjant l'amor salvador de Déu en el seu Fill Jesucrist. No cal dir que l'anunci de l'amor salvador de Déu constitueix el misteri insondable que depassa tota la nostra capacitat de comprensió i davant del qual estem sempre temptejant a les palpentes. Però també és un misteri inefable la manera com cada persona i cada grup humà responen de manera positiva o negativa a l'amor salvador de Déu. És alligador en aquest tema un text conegut del Vaticà II: "Com que Crist va morir per tots i com que, en realitat, la vocació suprema de l'home és una sola, és a dir, divina, hem de creure que l'Esperit Sant ofereix a tots els homes la possibilitat d'associar-se, d'una forma que Déu coneix, a aquest misteri pasqual." (GS 22e).

1.2 - La fe – caritat i la “caritat política”

El pensament cristià, ja des del primer moment, s'ha preguntat quina és la resposta humana al do salvador de Déu i ja des del primer moment ha parlat de la fe, l'esperança i l'amor. Aquí hi ha un dels accents genials del pensament cristià: la vida en l'amor salvador de Déu, és a dir, la vida humana veritablement plena es realitza en i per la fe i l'amor. La vida de fe i de caritat té lloc allà on les persones i els grups viuen i decideixen de la seva vida i la seva relació. Això vol dir que la fe i l'amor tenen innombrables irisacions, moltes dimensions en la vida de cada persona i cada grup. Hi ha moltes dimensions de la caritat salvífica; hi ha una caritat individual, una caritat grupal, una caritat familiar, una caritat conjugal, una caritat assistencial.

Hi ha també una caritat política. Amb aquest accent, el Papa Francesc i el conjunt de la Doctrina Social de l'Església, subratllen dues coses. Per una banda, als polítics i als pensadors cristians els recorda que el missatge ètic cristià, arrelat en el misteri de la salvació de Déu, es realitza també en la gestió política, de manera que el complex treball polític, a la recerca de la veritable convivència, la justícia entre els pobles i la pau és un àmbit en el qual també es juga el misteri de crida de Déu i resposta humana en l'Esperit del Senyor.

I al món social i polític en general els recorda que la posició de l'Església no es fonamenta en una visió antropològica o ètica més o menys acceptable sinó que té la seva arrel en el mateix missatge constitutiu i definitori del pensament cristià, és a dir, l'amor salvador de Déu per la mort i la resurrecció del Fill Jesucrist en l'Esperit Sant.

1.3 - L'accent sobre la “caritat política” en el nostre món plural i agnòstic

Aquest últim accent de la “caritat política” posa damunt la taula una qüestió important. Vivim avui en un món molt sensible al pluralisme religiós en un clima social agnòstic. Per altra part, el nostre món social valora molt els drets de tots, especialment dels més desfavorits, de manera que es pot afirmar que el valor de les persones i els seus drets és el criteri d'acceptació o de

rebuig dels diversos costums socials, teories antropològiques o posicions religioses. L'Església coneix aquest clima, l'accepta i el respecta.

De fet, mirant el conjunt de la Doctrina Social de l'Església es pot dir que el Magisteri utilitza un doble llenguatge. Per una banda, recorda els grans principis ètics de la dignitat de qualsevol persona i qualsevol poble, i l'exigència de la justícia i la pau com a àmbit necessari per al desenvolupament de les nacions. L'Església sap que, en general, el món d'avui accepta aquest discurs i dona suport a les seves exigències, fins i tot greus. Com a fonament d'aquest discurs sociopolític, el Magisteri evoca el missatge cristià de l'amor universal de Déu i de l'obra salvadora de la Pasqua de Nostre Senyor Jesucrist, que ens envia el seu Esperit d'amor i de pau. El Magisteri sap que, a diferència del discurs sobre la justícia i la pau, aquest llenguatge teològic, propi de la seva fe cristiana, no és compartit per moltes de les persones d'avui, seguidors d'altres religions o oberts a l'agnosticisme. L'Església respecta aquesta situació. Per això els documents del Magisteri urgeixen per una banda l'exigència d'un món nou i més just per als més pobres, a vegades amb expressions molt dures; però per altra banda no proposa una conversió de signe religiós.

Un exemple típic d'aquesta complexitat de llenguatges és el *Compendi de la Doctrina Social de l'Església* (2004), especialment en la seva Primera Part, on tracta dels fonaments de la doctrina social. El primer capítol té un títol estrictament teològic-cristià: El disseny de l'amor de Déu per a la humanitat. El segon ja insinua la complexitat: La Missió de l'Església i Doctrina Social. I el tercer entra ja declaradament en el llenguatge antropològic comú: la Persona Humana i els seus drets.

1.4 - Els dos desafiaments a l'Església d'avui

Aquesta situació planteja a l'Església, com a mínim dos desafiaments, un pastoral i un altre teològic. El pastoral es podria plantejar així: quina és la missió de l'Església en el nostre món i com ha de realitzar-la. Aquesta pregunta és oportuna precisament en el nostre clima eclesial que fa ja alguns anys valora i promou la gran "missió evangelitzadora" de l'Església. La primera encíclica del Papa Francesc, *Evangelii Gaudium* (2013) va renovar en l'Església l'espe-

rit d'alegria en l'anunci de l'Evangeli del Senyor. Però és clar que el camí de l'evangelització i de la fe és un procés de cada persona i de cada grup que pot ser lent i que cal respectar; i mentrestant s'estan morint de fam, de fred, o ofegats en el mediterrani molts refugiats innocents que no poden esperar, per citar només un dels molts reptes greus del nostre temps.

El desafiament pastoral porta al teològic. El missatge cristià anuncia el do de l'Esperit que és una crida a la fe i l'amor. On i quan té lloc, pròpiament, aquest misteri de crida-resposta de cada persona i cada grup? Déu com a do i com a crida està present en la nostra vida humana, la dels creients i la dels que no ho són, i constitueix en tots el gran misteri de la salvació. On té lloc aquest misteri?, en la pregària?, en la celebració de l'eucaristia?, en la confessió de la fe?, en l'acte d'amor generós?, en la decisió per un acte de caritat política?

Aquests temes, el desafiament pastoral i el teològic, només poden ser evocats; plantegen la qüestió greu i complexa del lloc i la missió de l'Església en el nostre món, desequilibrat, postcristià, plural i amb molt de sofriment. És convenient no oblidar-ho, tractant especialment de la importància de la caritat política que l'Església valora al màxim i a la qual exhorta als esperits més capacitats com un aspecte molt noble de la caritat cristiana.

II - A LA RECERCA DE SENTIT EVANGÈLIC DE L'agape.

2.1 - El sentit de l'amor en el nostre món cultural

L'expressió "caritat política" evoca una segona reflexió, aquesta sobre la naturalesa de l'agape evangèlic. Hem dit que en el llenguatge corrent l'expressió "amor" significa entre nosaltres uns accents propis potser diferents dels que evocava fa uns segles o dels que evoca a la Xina o a l'Àfrica. Això comporta quelcom important. Les comunitats cristianes, escampades per tot arreu, estan inculturades en el seu món, amb tot el que cada àmbit cultural té de positiu i de negatiu, i entenen el discurs cristià segons el llenguatge de la

seva cultura. I naturalment, nosaltres també. Així parlem de salvació, resurrecció, llibertat, pobresa, cor, encarnació, Déu, i també "amor". Les comunitats cristianes tenim la missió de superar les preteses evidències de la nostra cultura i aproximar-nos al sentit genuí cristià de les expressions que ens defineixen. Una de les més importants és "amor". En el nostre món occidental, la paraula "amor" evoca més aviat l'àmbit de la relació interpersonal, bàsicament familiar, amb un fort component emotiu i sentimental. És el discurs de l'"ens estimem molt", o "ja no ens estimem com abans". Va ser simptomàtica, en una trobada meua amb un grup de joves, la reacció d'una noia davant la paràbola del bon samarità; no l'entenia. "L'Evangelí diu que el samarità va ajudar el malferit, no que el va estimar".

Hom diu que aquesta forta emotivitat de l'amor va esclatar en els cants de trobadors del primer renaixement occità, que cantaven l'amor a la donzella llunyana i idealitzada. I encara dura. No es pot dir el mateix de l'expressió "caritat", que ha patit un altre procés i ha acabat significant "almoïna"; "fer una caritat" vol dir donar una almoïna a un necessitat; aquí no hi intervé l'emoció amorosa.

2.2 - El sentit de l'agape evangèlic

No és possible fer ara una llarga elucubració sobre el tema. Diguem alguna cosa senzilla. Evoquem la paràbola del bon samarità, o la de l'últim judici, o el text conegut de Pau al cap. 13 de la primera als Corintis, o les exhortacions de Jesús a estimar els enemics i perdonar-los. L'amor evangèlic no és bàsicament una emoció o una intensificació del sentiment; és una actitud de la persona respecte a tot el que és "altre". És una actitud oberta a tot el que hi ha a fora, més enllà d'un mateix, i a última hora també és una actitud respecte a un mateix. Aquesta actitud oberta comporta un doble moviment. Un és el moviment de fora a dintre, l'acolliment incondicional de l'altre; i el segon és el moviment de dintre a fora, és l'acció generosa que busca el bé de l'altre i dels altres. L'*agape* és a la vegada una actitud contemplativa, acollidora dels altres i de tota la realitat, de cada persona i de cada grup, tal com són; és el principi de realitat. I és també una actitud activa, eficaç, a la recerca del bé veritable de cada persona i de cada col·lectiu.

Quin lloc té l'emoció amorosa en aquesta vivència cristiana de l'*agape*? No és, sembla clar, el seu component fonamental i constitutiu. Quan apareix l'*agape* en el Nou Testament l'accent fort és sobre l'actitud personal, lliure, d'acolliment i de servei. Però no es pot dir que hi sigui absent; es pot trobar en petits detalls redaccionals. Per exemple, quan Marc diu a propòsit del que demana a Jesús què ha de fer per posseir la vida eterna, que "Jesús se'l va mirar i el va estimar" (Mc 10, 21); o en l'accent del bon samarità que "el veié (el malferit) i se'n compadí" (Lc 10, 33); o en el plor de Jesús davant la mort del seu amic Llätzer (Jn 11, 33-38); o en el detall amical de l'últim sopar, quan "el deixeble que Jesús estimava...es reclinà sobre el pit de Jesús" (Jn 13, 23-25). Això fa el tema especialment delicat entre nosaltres. L'emoció amorosa no és l'element constitutiu en l'experiència de l'*agape* evangèlic, però pot ser-hi, i aleshores embolcalla l'actitud amorosa fonamental, cosa que demana en la nostra cultura un aprenentatge i una reorientació constant.

2.3 - La intenció de Fratelli Tutti en l'accent sobre la "caritat política"

Davant d'aquesta situació, podem dir que el Papa Francesc utilitza unes expressions sorprenents per al nostre món sociològic –caritat o amor polític– amb una doble intenció. La primera i bàsica és recuperar l'arrel neotestamentària de la posició cristiana que és la caritat, recordant la seva significació original i genuïna, com a virtut de l'amor en el seu sentit més fort; com a acolliment incondicional de la realitat, les persones i els grups, tal com són, subratllant-ne bàsicament la dignitat i els drets. I alhora, la caritat com a actitud activa, generosa, constructora d'un món nou i veritablement humà, començant pel respecte als drets i les expectatives de cada persona, cada grup, cada col·lectiu. És un intent abocat sempre al fracàs perquè les expressions "amor" i "caritat" estan culturalment devaluades i reduïdes a un àmbit excessivament privat. És el que subratlla el papa Benet, citat per Francesc "La caritat, amb el seu dinamisme universal, pot construir un món nou, perquè no és un sentiment estèril, sinó la millor manera d'aconseguir camins eficaços de desenvolupament per a tothom... La caritat és al cor de tota vida social sana

i oberta... És molt més que sentimentalisme subjectiu, si és que està unida al compromís amb la veritat... Precisament la seva relació amb la veritat facilita en la caritat el seu universalisme i així evita ser relegada a un àmbit de relacions reduït i privat” (FT 183 – 184).

Precisament aquesta reflexió insinua un segon objectiu per part del Magisteri en la recuperació de les expressions “amor o caritat polítics”. Molt probablement intenta que l'accent emotiu en la relació amorosa i amical entri també en el discurs polític. Això ha estat subratllat sovint. El llenguatge social i polític és dur; parla de drets, exigències, responsabilitats, denúncies, i tot l'àmbit judicial en el qual està entrant cada vegada més el món polític. Cal un llenguatge més amorós, tou, amable, com pot ser parlar de sensibilitat social, solidaritat entre els pobles, fer camí junts. En un clima així, parlar d'amor o d'amistat no és un llenguatge tant pels núvols. És una manera de valorar el factor humà, les alegries compartides, el reconeixement del treball i de l'esforç de tots, la potenciació de les relacions més fonament personals i humanes.

III - LA RECERCA DEL BÉ EN LES DECISIONS CONCRETES

3.1 - El pas de l'actitud del cor a les decisions singulars

L'expressió “caritat política” evoca un tercer punt important, i és el pas de l'actitud fonamental del cor de la persona a la decisió concreta, singular, irrepitable, pròpia de cada nova situació. De fet, la vida real està teixida de decisions que anem prenent en les múltiples i complexes situacions de la nostra vida. El missatge teològic i ètic subratlla la importància de l'actitud del cor, la fe, l'esperança i la caritat que ha de manifestar-se en les decisions de cada dia. El binomi “caritat política” evoca aquesta tensió. Per una banda, l'actitud fonamental del cor, la caritat; per l'altra, les decisions concretes adequades a cada moment i a cada situació: les decisions “polítiques”.

Cada persona i cada grup humà estan cridats a un discerniment constant

per decidir quin és el camí de l'Esperit d'amor i de justícia en la vida concreta, singular, irrepitable. En aquest discerniment hi ha d'intervenir la reflexió personal i grupal per buscar quina és la decisió singular que correspon al bé de cada moment. De fet, es pot dir que tot el conjunt de la Doctrina Social de l'Església és un treball immens per posar en relleu tot el conjunt d'aspectes que cal tenir en compte per prendre les decisions socials i polítiques escaients, especialment el clamor dels més dèbils.

La fe i l'amor, com a actitud radical de la persona cristiana exigeixen una recerca intel·lectual sincera i lliure per a discernir quins són els camins de l'Esperit, de la “caritat política”, en cada situació històrica concreta.

3.2 - La història perennement jutjada

Aquesta exigència d'un discerniment ètic a la recerca del bé social i polític concret té conseqüències antropològiques greus; posa a tota la història sota el judici de la veritat, el judici de Déu. En la nostra història humana es poden trobar moltes decisions segons l'Esperit de l'amor, la justícia i la pau. Però inevitablement el coneixement de la història provoca la vergonya i l'horror davant de tantes decisions, filles només de la prepotència, l'abús i la inhumanitat. Evoquem en primer lloc els moments de guerra i de violència, falsa solució dels conflictes humans que omplen la nostra història i la de la majoria de pobles.

I recordem, potser sobretot, tants comportaments al llarg de la història, considerats “normals” en situacions “normals”, però que estan plens d'injustícies: el tracte del poble senzill, de les dones, dels nens, dels incapacitats i minusvàlids, dels homosexuals, dels delinqüents, de les minories lingüístiques, dels grups racials distints, dels emigrants i refugiats, dels enemics. I en general, el tracte dels “altres”, dels “distints”, sempre humiliats i sotmesos. Diu la tradició moral cristiana que en la recerca de la decisió adequada, l'error invencible justifica una decisió objectiva dolenta, de persona o de grup. És possible que aquest “error” pugui ajudar a excusar les barbaritats i les inhumanitats que acumula la nostra història, segons allò de “*distingue tempora et concordabis iura*”. Però la tradició moral catòlica parla d'un error en la recerca

sincera del bé. I la vergonya acaba dominant la nostra mirada crítica sobre la història, i també sobre el present, quan queda clar que no hi ha hagut la recerca suficient del bé en cada moment, i s'ha actuat tantes vegades amb una inèrcia interessada per part dels responsables socials, i també del poble senzill; és el demolidor "sempre s'ha fet així". I moltes inhumanitats han trigat segles a ser detectades i denunciades, i encara moltes segueixen en vigor. La simple expressió "caritat política" evoca un inacabable conjunt d'injustícies i de sofriment, i una exigència urgent de justícia.

IV - CONCLUSIÓ

Acabo aquestes reflexions de tipus teològic-moral recordant un accent absolutament decisiu. La reflexió moral és necessària per aproximar-nos a la comprensió més adequada possible del misteri de la nostra vida en l'Esperit del Senyor, mort i ressuscitat. Però cal reconèixer la feblesa constitutiva de la reflexió teològica. I és que el misteri de la vida nova en l'Esperit no es juga en la seva formulació teològica adequada sinó en la vida real d'amor i de pobresa per part de cada persona i de cada comunitat. I encara. La persona que entén el misteri de l'amor en l'Esperit és pròpiament el qui el viu, en el fet de viure'l. Recordant la carta primera de Sant Joan, el qui coneix veritablement Déu és el qui estima, perquè Déu és amor (1Jo 4,7-8).